

Projekt Empowering Creative Minds

Zestaw zaleceń wynikających z oceny potrzeb

Wskazówki dotyczące projektowania kolejnych działań w ramach projektu oraz informowania opinii publicznej i decydentów politycznych

Comparative
Research
Network:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Streszczenie

Kwestie przekrojowe: artyści-uchodźcy i przymusowe wysiedlenie

Grupa pierwsza – Projektowanie projektów zorientowanych na człowieka i uwzględniających traumę 1. Włączenie podejścia uwzględniającego traumę we wszystkich fazach działania

2. Zrównoważone zarządzanie czasem i dynamika uczestnictwa

3. Uwzględnienie różnorodności doświadczeń twórczych w ramach jednego działania 4. Jasność celów przy integrowaniu ścieżek lub partnerstw

Grupa druga – Pogłębianie procesu twórczego i wzmacnianie zdrowia psychicznego i neurologicznego. 5. Ścieżki niewerbalne jako narzędzia ekspresji i uzdrawiania

6. Przełamanie ograniczeń dyscyplinarnych i stymulowanie neuroplastyczności

7. Improwizacja jako narzędzie przywracania sprawczości

8. Od indywidualnego doświadczenia do świadomego zaangażowania zbiorowego

9. Zapobieganie wypaleniu zawodowemu poprzez spontaniczną praktykę twórczą

Grupa trzecia – Ochrona psychospołeczna artystów i pracowników kultury

10. Ustanowienie protokołów opieki po zakończeniu działalności w przypadku treści wrażliwych 11. Instytucjonalizacja opieki profilaktycznej w ramach budżetów projektów

12. Wspieranie wspólnych przestrzeni roboczych jako sieci bezpieczeństwa społecznego

Grupa czwarta – Reformy strukturalne i polityka kulturalna wspierająca

13. Przyjęcie modeli finansowania opartych na procesie, a nie na wynikach

14. Zapobieganie komercjalizacji traumy i ochrona wolności artystycznej

15. Uznanie mediacji kulturowej za praktykę o wartości społecznej i zdrowotnej

16. Zmniejszenie nierówności i promowanie równości w sektorze kultury

17. Zapewnienie długoterminowego i stabilnego finansowania dla artystów znajdujących się w trudnej sytuacji 18. Wspieranie artystów w procedurach składania wniosków, rozliczania i sprawozdawczości 19. Tworzenie i wspieranie stowarzyszeń zajmujących się pomocą administracyjną i finansową dla artystów

Grupa piąta – Wspieranie współpracy technicznej, prawnej i międzynarodowej

20. Wzmocnienie suwerenności cyfrowej i ochrona dorobku twórczego

21. Tworzenie transgranicznych inkubatorów prawnych

22. Rozwój sprawiedliwej dyplomacji kulturalnej

Grupa szósta – Świadomość społeczna i zaangażowanie społeczności

23. Zwiększanie społecznego zrozumienia związku między sztuką a zdrowiem psychicznym 24. Wspieranie sztuki jako narzędzia zmian społecznych (artywizm)

Wnioski

Streszczenie

Niniejszy dokument przedstawia kompleksowy zestaw zaleceń wynikających z raportu z oceny potrzeb (D2.1) opracowanego w ramach projektu Empowering Creative Minds. Opiera się on na dogłębnych badaniach jakościowych z udziałem artystów i praktyków kultury znajdujących się w trudnej sytuacji w Niemczech, Luksemburgu, Polsce i w Ukrainie. Zalecenia wynikają również z opinii przekazanych podczas wydarzeń współtwórczych zorganizowanych przez artystów/artystki oraz z dyskusji partnerów podczas różnych spotkań (online i osobistych w Lublinie).

Zalecenia te mają na celu przełożenie zidentyfikowanych potrzeb na praktyczne i możliwe do wdrożenia wytyczne, skierowane do osób odpowiedzialnych za projektowanie przyszłych działań w ramach projektu, a także do instytucji kulturalnych, organów finansujących i decydentów na szczeblu lokalnym, krajowym i europejskim.

Ocena potrzeb pokazuje, że artyści znajdujący się w trudnej sytuacji działają na styku produkcji artystycznej, przetwarzania traumy, zaangażowania społecznego i niepewności strukturalnej. Kreatywność jest nie tylko działalnością zawodową, ale także podstawowym mechanizmem adaptacji, leczenia i budowania społeczności. Jednak rola ta jest osłabiana przez niestabilność finansowania, niewystarczające wsparcie w zakresie zdrowia psychicznego, ograniczony dostęp do przestrzeni, bariery administracyjne i brak długoterminowego zaangażowania instytucjonalnego.

Przedstawione poniżej zalecenia są bezpośrednią odpowiedzią na te ustalenia i wzywają do holistycznego, uwzględniającego traumę i zorientowanego na zrównoważony rozwój podejścia do projektowania projektów kulturalnych i kształtowania polityki. Zalecenia te opierają się nie tylko na ramach teoretycznych, ale także na doświadczeniach artystów i pracowników kultury, którzy uczestniczyli w wywiadach, grupach fokusowych i wydarzeniach współtwórczych w Niemczech, Luksemburgu, Polsce i w Ukrainie. Każde zalecenie stanowi odpowiedź na konkretne wyzwania zgłoszone przez uczestników i zaobserwowane podczas realizacji projektu, przekładając spostrzeżenia jakościowe na wytyczne strukturalne i polityczne.

Kwestie Przekrojowe: Wysziedleni Artyści I Przymusowe

Wysziedlenie

Artyści, którzy zostali przymusowo wysiedleni, borykają się z wyraźnymi i złożonymi formami wrażliwości. W przeciwieństwie do dobrowolnej mobilności, przymusowe wysiedlenie często wiąże się z nagłą utratą domu, statusu prawnego, sieci kontaktów zawodowych, ekosystemów kulturowych i przynależności do społeczności.

W wielu przypadkach artyści-uchodźcy muszą odbudować swoją praktykę twórczą, jednocześnie radząc sobie z traumą, niepewnością i izolacją społeczną w nieznanym kontekście.

Dla tych artystów twórcze uczestnictwo jest nie tylko kwestią zawodową, ale także kluczowym środkiem przywrócenia ciągłości, tożsamości i sprawczości. Jednak bez dostosowanego wsparcia projekty kulturalne mogą nieumyślnie powielać dynamikę wyzysku, symbolicznego włączenia lub presji, by przedstawiać narracje o stracie. Wspieranie artystów-uchodźców wymaga zatem podejścia, które uznaje przymusowe wysiedlenie za strukturalne zerwanie, a nie indywidualny deficyt, i które priorytetowo traktuje godność, autonomię i długoterminowe ponowne włączenie do ekosystemów kulturowych i społecznych.

Projektowanie uwzględniające traumę wymaga również świadomości asymetrii władzy między instytucjami, moderatorami i uczestnikami oraz proaktywnych środków mających na celu złagodzenie przymusu, zależności lub ukrytej presji na uczestnictwo lub ujawnianie informacji.

Wszystkie zalecenia zawarte w niniejszym dokumencie należy interpretować przez ten pryzmat, zwracając szczególną uwagę na odbudowę społeczności, bezpieczny udział, dostępność prawną i administracyjną oraz unikanie instrumentalizacji osobistej traumy jako kapitału kulturowego.

Grupa Pierwsza

Projektowanie Projektów Zorientowanych Na Człowieka I Uwzględniających Traumę

Artyści znajdujący się w trudnej sytuacji często angażują się w projekty twórcze, zmagając się jednocześnie z doświadczeniami wysiedlenia, niestabilności, traumy lub marginalizacji społecznej. Bez celowego projektowania zorientowanego na człowieka działania kulturalne mogą nieumyślnie reprodukcować krzywdę, wykluczenie lub przeciążenie emocjonalne. Ta grupa zaleceń dotyczy potrzeby włączenia zasad uwzględniających traumę do całego cyklu życia projektu i jego realizacji, zapewniając, że procesy twórcze są bezpieczne, etyczne, integracyjne i odpowiadają rzeczywistości, w której żyją uczestnicy.

1. Włączenie podejścia uwzględniającego traumę we wszystkich fazach działalności. Wszystkie działania w ramach projektu (warsztaty, rezydencje, przedstawienia, spotkania) powinny być projektowane i wdrażane zgodnie z zasadami uwzględniającymi traumę. Obejmuje to zapewnienie bezpieczeństwa psychicznego i fizycznego, poszanowanie granic uczestników, umożliwienie dobrowolnego i elastycznego udziału oraz zapewnienie jasnych i bezpiecznych mechanizmów wycofania się bez negatywnych konsekwencji.

Działania powinny obejmować ustrukturyzowane sesje powitalne i końcowe jako podstawowe elementy projektu. Sesje powitalne wspierają orientację, budowanie zaufania i ugruntowanie, natomiast sesje końcowe umożliwiają zbiorową refleksję, emocjonalne zamknięcie i etyczne wycofanie się ze wspólnych procesów. Wybór lokalizacji powinien być zgodny z kryteriami uwzględniającymi traumę, priorytetowo traktując środowiska, które są bezpieczne, dostępne i nie onieśmialające dla uczestników oraz które wspierają poczucie bezpieczeństwa i troski podczas całego procesu.

Uczestnicy warsztatów współtworzenia w Luksemburgu wyraźnie określili warsztaty jako „bezpieczną przestrzeń”, odnotowując ulgę emocjonalną i poprawę samopoczucia po sesjach. Kilku uczestników zgłosiło, że po warsztatach czuli się lepiej, wskazując, że facylitacja i opieka uwzględniająca traumę były nie tylko teoretycznymi zasadami, ale także doświadczonymi rezultatami. Informacje zwrotne te pokazują konieczność

włączenia bezpieczeństwa psychicznego i opieki po zakończeniu działań do wszystkich działań projektowych.

Kwestie związane z wdrażaniem

Zalecenie to powinno być wdrażane przede wszystkim przez koordynatorów projektów i instytucje kulturalne, przy wsparciu organów finansujących. Ma ono zastosowanie na poziomie projektów i instytucji i jest istotne dla ram finansowania UE. Zignorowanie tego zalecenia może skutkować ponowną traumą, wycofaniem się lub szkodą etyczną. Sukces zależy od przeszkolonych moderatorów, jasnych protokołów bezpieczeństwa i elastyczności włożonej w projekt.

2. Zrównoważone zarządzanie czasem i dynamika uczestnictwa

Harmonogramy projektów powinny być opracowywane z uwzględnieniem wystarczającego czasu trwania i realistycznego tempa, aby zapewnić równowagę między głębią a jakością, unikając jednocześnie presji czasu lub wyczerpania – szczególnie w przypadku działań wymagających intensywnego zaangażowania emocjonalnego lub fizycznego.

Działania powinny obejmować odpowiednią ilość nieustrukturyzowanego czasu wolnego, uznając odpoczynek, nieformalną wymianę i samoregulację za istotne elementy uczestnictwa, a nie za drugorzędne przerwy. Należy

unikać krótkich formatów, które ograniczają znaczące zaangażowanie; w miarę możliwości należy priorytetowo traktować formaty wielodniowe, aby procesy mogły przebiegać bezpiecznie i organicznie. Kilku respondentów w Niemczech opisało emocjonalne wyczerpanie spowodowane krótkimi, intensywnymi formatami artystycznymi. Jedna z praktykujących osób teatralnych wyjaśniła, że kompresja ekspresji emocjonalnej w krótkich przedstawieniach prowadziła do zmęczenia i wymagała zewnętrznej terapii, aby nauczyć się dystansować po przedstawieniach. Ilustruje to potrzebę uwzględnienia tempa, odpoczynku i czasu na regenerację emocjonalną w projekcie.

Kwestie związane z wdrażaniem

Odpowiedzialność spoczywa na projektantach i facylitatorach projektów, wspieranych przez kierownictwo instytucji. Wdrożenie odbywa się przede wszystkim na poziomie projektu. Niewłaściwe planowanie czasu może prowadzić do wyczerpania uczestników, wycofania się lub obniżenia jakości zaangażowania. Sukces wymaga

harmonogramu, elastycznych terminów i uznania pracy emocjonalnej w planowaniu działań.

3. Uwzględnienie różnorodności doświadczeń twórczych w ramach jednego działania. Działania powinny być zaprojektowane tak, aby uwzględniały uczestników o różnorodnym doświadczeniu twórczym i poziomie zaawansowania. Na przykład działanie oparte na ruchu może obejmować profesjonalnych tancerzy oraz pisarzy lub artystów wizualnych, którzy po raz pierwszy angażują się w takie praktyki, co może prowadzić do nierównomiernych doświadczeń, jeśli nie zostanie to starannie poprowadzone.

Należy z wyprzedzeniem jasno poinformować o poziomie aktywności, intencjach i celach edukacyjnych, a także zapewnić elastyczne modele uczestnictwa, które pozwolą zarówno początkującym, jak i doświadczonym praktykom zaangażować się w sposób znaczący, bez nudy, frustracji lub wykluczenia.

Warsztaty współtworzenia w Lublinie zgromadziły uczestników z czterech krajów o różnym doświadczeniu artystycznym i językowym. Moderatorzy zauważyli, że praktyki niewerbalne, oparte na ciele (głos, rytm, ruch) umożliwiły równy udział bez uprzywilejowania profesjonalnych wykonawców lub osób biegle posługujących się językiem. Potwierdziło to, że grupy o zróżnicowanym doświadczeniu wymagają elastycznych, niehierarchicznych metodologii.

Kwestie związane z wdrożeniem

Zespoły projektowe i facylitatorzy na poziomie lokalnym i instytucjonalnym powinni wdrożyć to zalecenie. Nie uwzględnienie różnych poziomów umiejętności może skutkować wykluczeniem, frustracją lub brakiem zaangażowania. Jasne komunikowanie oczekiwań i elastyczne modele uczestnictwa są niezbędnymi warunkami sukcesu.

4. Jasność celów podczas integrowania ścieżek lub partnerstw

W przypadku integracji działań projektowych z innymi inicjatywami lub partnerstwami należy w przejrzysty sposób poinformować uczestników o celach, zakresie i uzasadnieniu tej integracji. Jasne określenie ról instytucjonalnych i intencji metodologicznych ma zasadnicze znaczenie dla zapewnienia spójności, budowania zaufania oraz zapobiegania nieporozumieniom lub rozbieżnościom w oczekiwaniach w ramach projektu. Kwestie związane z wdrażaniem

Koordynatorzy projektu i instytucje partnerskie są odpowiedzialni za wdrożenie na poziomie projektu i instytucji. Brak jasności może prowadzić do nieporozumień, braku zaufania lub rozbieżności oczekiwań. Przejrzysta komunikacja i udokumentowane uzasadnienie partnerstwa są niezbędne dla spójności i odpowiedzialności.

Grupa Druga

Pogłębianie Procesu Twórczego I Wzmacnianie Zdrowia Psychicznego

Twórczość odgrywa znaczącą rolę w regulacji emocjonalnej, elastyczności poznawczej oraz powrocie do zdrowia po stresie lub traumie. Jednak tradycyjne granice dyscyplin i oczekiwania oparte na wynikach mogą ograniczać terapeutyczny i regeneracyjny potencjał procesów artystycznych. Grupa ta koncentruje się na wzmacnianiu samego procesu twórczego jako źródła zdrowia psychicznego, odporności i sprawczości, uznając eksperymentowanie, ekspresję niewerbalną i zbiorowe zaangażowanie za kluczowe mechanizmy dobrego samopoczucia i zdolności adaptacyjnych.

5. Niewerbalne ścieżki jako narzędzia ekspresji i uzdrawiania

Projekty powinny uwzględniać podejścia oparte na zmysłach i niewerbalne (takie jak ruch, dźwięk i praktyki ucieleśnione), które umożliwiają formy ekspresji wykraczające poza język, szczególnie w przypadku pracy z doświadczeniami traumatycznymi, które mogą być trudne do wyrażenia słowami. Uczestnicy i facylitatorzy powinni otrzymać wspólne informacje na temat edukacji i praktyki uwzględniającej traumę, w tym uzgodnione ramy koncepcyjne lub narzędzia stosowane w konsorcjum, aby wspierać świadomy udział, wspólne zrozumienie i etyczne facylitowanie.

W Lublinie facylitatorzy celowo polegali na głosie, rytmie i ruchu, aby całkowicie ominąć język. Uczestnicy zgłaszali, że praktyki oparte na ciele pozwoliły na ekspresję emocjonalną „tam, gdzie słowa zawodzą”, szczególnie w przypadku osób dotkniętych traumą wojenną. Jeden z uczestników zauważył, że takie podejście umożliwiło zbudowanie zaufania i przepływ emocji bez werbalnego ujawniania się. Również w Luksemburgu uczestnicy podkreślili wartość ćwiczeń praktycznych, zauważając, że warsztaty wprowadziły „inny sposób pracy”, który mogą włączyć do swoich własnych praktyk. Informacje zwrotne potwierdzają, że metodologie niewerbalne i oparte na doświadczeniu są nie tylko dostępne, ale także możliwe do przeniesienia na grunt zawodowy, szczególnie w kontekstach związanych z traumą i złożonością emocjonalną.

Kwestie związane z wdrażaniem

Wdrożenie powinno być prowadzone przez facylitatorów i praktyków kultury posiadających odpowiednią wiedzę specjalistyczną, wspieranych przez instytucje

Dotyczy to poziomu projektu i jest szczególnie istotne dla fundatorów wspierających inicjatywy związane ze zdrowiem psychicznym. Ignorowanie podejść niewerbalnych może ograniczyć dostępność dla uczestników dotkniętych traumą. Sukces zależy od wykwalifikowanej facylitacji oraz bezpiecznego i sprzyjającego środowiska.

6. Przełamanie ograniczeń dyscyplinarnych i stymulowanie neuroplastyczności

Artyści powinni być zachęceni do pracy międzydyscyplinarnej i korzystania z nieznanymi narzędzi lub metod – nie w celu osiągnięcia mistrzostwa, ale w celu kultywowania „nastawienia początkującego”, które stymuluje eksplorację, zdolność adaptacji i neuroplastyczność, jednocześnie zmniejszając strach przed porażką i presję związaną z występowaniem.

Kwestie związane z wdrażaniem

Projekty i instytucje powinny zachęcać do eksperymentów międzydyscyplinarnych na poziomie projektu. Sztywne granice dyscyplin mogą wzmacniać strach przed porażką i stagnację twórczą. Sukces wymaga postrzegania eksperymentów jako działań eksploracyjnych, a nie oceniających, oraz eliminowania presji związanej z wynikami.

7. Improwizacja jako narzędzie przywracające sprawczość

Praktyki improwizacyjne (w teatrze, ruchu, dźwięku lub innych formach) powinny być włączone jako środek wzmacniający proces podejmowania decyzji, przełamujący sztywność psychiczną i przywracający poczucie sprawczości i własnej skuteczności w procesach twórczych.

Praktyki oparte na improwizacji stosowane zarówno w Berlinie (wspólne gry rysunkowe), jak i Luksemburgu (rysowanie bez patrzenia) pozwoliły uczestnikom na dokonywanie wyborów z chwili na chwilę bez oceny. Facylitatorzy zaobserwowali wzrost pewności siebie i zaangażowania, co potwierdza wyniki wywiadów, zgodnie z którymi wrażliwi artyści potrzebują przestrzeni, w których porażka nie jest karana, a sprawczość można bezpiecznie ćwiczyć.

Kwestie związane z wdrożeniem

Facylitatorzy powinni wdrożyć to w ramach działań projektowych, po uzyskaniu zgody instytucji. Ma to znaczenie przede wszystkim na poziomie projektu. Jeśli zostanie to zignorowane, uczestnicy mogą pozostać w rolach pasywnych lub marginalizowanych.

Warunki sukcesu obejmują dobrowolny udział, bezpieczeństwo psychologiczne i jasne granice facylitacji.

8. Od indywidualnego doświadczenia do świadomego zaangażowania zbiorowego
Procesy twórcze powinny być dzielone w ramach grup i przestrzeni zbiorowych, sprzyjając nawiązywaniu kontaktów, wzajemnemu obserwowaniu się oraz poczuciu wspólnego bezpieczeństwa i wsparcia. Podejście to powinno wykraczać poza poleganie wyłącznie na występach publicznych, które często oddalają artystów od ich społeczności i mogą nieumyślnie wzmacniać izolację, która z czasem może się kumulować i przekształcić w niezauważalny stres. Respondenci z wielu krajów opisywali izolację jako strukturalny warunek swojego życia artystycznego, szczególnie wśród artystów-migrantów i uchodźców. Natomiast uczestnicy warsztatów w Berlinie i Lublinie podkreślali znaczenie wspólnego tworzenia – np. zinów, rysunków grupowych i wspólnych ćwiczeń rytmicznych – jako sposobu na zmniejszenie izolacji i wzajemne uznanie wykraczające poza formaty występów publicznych. Podobnie artyści z Luksemburga zastanawiali się nad izolacją po migracji, co skłoniło niektórych do utworzenia wspólnych przestrzeni artystycznych, w tym kolektywów muzycznych i jamów ruchowych. Inicjatywy te funkcjonowały jako nieformalne sieci bezpieczeństwa społecznego, wspierając emocjonalne ugruntowanie, wzajemną troskę i trwałe zaangażowanie artystyczne. Wszystkie te relacje podkreślają psychospołeczną wartość wspólnych przestrzeni roboczych i nieformalnych praktyk zbiorowych wykraczających poza formalne programy.

Kwestie związane z wdrażaniem

Zespoły projektowe i instytucje powinny wspierać formaty zbiorowe na poziomie lokalnym i projektowym. Brak wsparcia dla wspólnego zaangażowania grozi wzmocnieniem izolacji i fragmentacji. Sukces zależy od ustrukturyzowanych procesów grupowych, integracyjnego facylitowania i celowych praktyk budowania społeczności.

9. Zapobieganie wypaleniu zawodowemu poprzez spontaniczną praktykę twórczą
Nieproduktywne i swobodne praktyki twórcze powinny być uznawane za podstawowe narzędzie utrzymania zdrowia psychicznego artystów i zapobiegania wypaleniu spowodowanemu ciągłą presją i wymaganiami rynku. We wszystkich czterech krajach objętych oceną potrzeb artyści opisywali ciągłe wyczerpanie związane z ciągłym samodzielnym zarządzaniem i oczekiwaniem, że będą nieustannie przekładać kreatywność na wymierne wyniki. W Niemczech i Luksemburgu niezależni artyści zgłaszali łączenie wielu krótkoterminowych zleceń z nieodpłatnymi przygotowaniami i pracą emocjonalną, co pozostawiało im niewiele czasu na regenerację. W Polsce uczestnicy

podkreślali presję, by pozostać produktywnymi pomimo ograniczonego wsparcia instytucjonalnego, podczas gdy artyści związani z Ukrainą opisywali długotrwały stres spowodowany niestabilnością, niepewnością i przerwami w ciągłości twórczej.

W tym kontekście artyści z różnych krajów uznali spontaniczną, nieukierunkowaną na cel działalność twórczą – taką jak szkicowanie bez zamiaru wystawiania, eksploracja ruchu lub dźwięku bez ułatwiania wyników lub prywatne eksperymenty bez dokumentacji – za niezbędną dla utrzymania zdrowia psychicznego i zapobiegania długotrwałemu wypaleniu zawodowemu. Praktyki te były konsekwentnie opisywane nie jako rozrywka, ale jako warunek konieczny do utrzymania zdolności twórczych w warunkach niepewności i długotrwałego stresu.

Kwestie związane z wdrażaniem

Institucje i fundatorzy powinni uznać praktyki nieproduktywne na poziomie instytucjonalnym i politycznym. Ignorowanie tego wymiaru utrwała wypalenie zawodowe i nie zrównoważone warunki pracy. Sukces wymaga legitymizacji odpoczynku i eksploracji w ramach struktur finansowania i kultur organizacyjnych.

Grupa Trzecia

Ochrona Psychospołeczna Artystów I Pracowników Kultury

Artyści, animatorzy i pracownicy kultury często działają bez odpowiedniej ochrony psychospołecznej, mimo że są narażeni na emocjonalnie wymagające treści i warunki pracy. Brak ustrukturyzowanych mechanizmów opieki zwiększa ryzyko wypalenia zawodowego, wtórnej traumy i wycofania się. Ta grupa zaleceń odpowiada na potrzebę instytucjonalizacji zabezpieczeń, opieki profilaktycznej i struktur wsparcia zbiorowego jako integralnych elementów projektów kulturalnych, a nie jako środków opcjonalnych lub reaktywnych.

10. Ustanowienie protokołów opieki po zakończeniu działań dotyczących treści wrażliwych Projekty powinny obejmować krótkie podsumowania po każdej sesji, a także bardziej szczegółowe podsumowania po działaniach dotyczących wrażliwych lub traumatycznych treści. Regularna refleksja wspiera integrację wiedzy, regulację emocjonalną i wczesną identyfikację pojawiających się potrzeb, jednocześnie zmniejszając ryzyko kumulacji przeciążenia emocjonalnego i wtórnej traumy.

Kwestie związane z wdrażaniem

Koordinatorzy projektów i instytucje są odpowiedzialni za wdrożenie na poziomie projektu. Brak opieki po zakończeniu zajęć zwiększa ryzyko wtórnej traumy. Sukces zależy od dostępu do wykwalifikowanych specjalistów i jasnych ścieżek skierowań.

11. Instytucjonalizacja opieki profilaktycznej w ramach budżetów projektów

Stały procent (10–15%) budżetu projektu powinien być przeznaczony na ciągłe wsparcie psychiczne i psychospołeczne dla artystów i facylitatorów, uznając opiekę za prewencyjny, strukturalny element jakości projektu, a nie za reakcję na sytuację kryzysową.

Artyści, z którymi przeprowadzono wywiady w Niemczech i Polsce, konsekwentnie zgłaszali przeciążenie emocjonalne, wypalenie zawodowe i brak finansowanego wsparcia psychologicznego podczas pracy z materiałami związanymi z traumą. Jeden z respondentów wyraźnie powiązał niepewność finansową i napięcie emocjonalne z ciągłym stresem i strachem. Wyniki te przemawiają za włączeniem profilaktycznej opieki psychospołecznej jako strukturalnej pozycji budżetowej, a nie środka nadwyciecznego.

Kwestie związane z wdrażaniem

Fundatorzy i instytucje muszą działać na poziomie instytucjonalnym i politycznym. Jeśli opieka profilaktyczna zostanie wykluczona z budżetów, wsparcie w zakresie zdrowia psychicznego pozostanie reaktywne i niespójne. Sukces wymaga formalnego uwzględnienia kosztów opieki w wytycznych dotyczących finansowania oraz przejrzystego przydziału środków budżetowych.

12. Wspieranie wspólnych przestrzeni roboczych jako sieci bezpieczeństwa społecznego Wspólne przestrzenie robocze i środowiska wspólnotowe powinny być wspierane jako psychospołeczne sieci bezpieczeństwa, które przeciwdziałają izolacji i niepewności. Nieformalne praktyki społeczne, takie jak wspólne posiłki i wspólne stoły z jedzeniem, powinny być uznawane za integralne mechanizmy opieki, które sprzyjają ugruntowaniu, tworzeniu więzi i poczuciu przynależności w kontekście projektów.

W wywiadach artyści wielokrotnie wskazywali dostęp do wspólnych przestrzeni jako niezbędny dla stabilności emocjonalnej i ciągłości praktyki. W Berlinie uczestnicy podkreślali, że zanik przystępnych cenowo pracowni jest głównym źródłem stresu, podczas gdy warsztaty współtworzenia pokazały, jak wspólne posiłki i nieformalne spędzanie czasu sprzyjają budowaniu zaufania i stabilności emocjonalnej.

Kwestie związane z wdrażaniem

Władze lokalne, instytucje i organizacje kulturalne powinny współpracować na poziomie lokalnym i instytucjonalnym. Bez wspólnych przestrzeni artyści mogą doświadczać większej izolacji i niepewności. Sukces zależy od długoterminowego dostępu, przystępności cenowej i modeli zarządzania zorientowanych na społeczność.

Grupa Czwarta

Reformy Strukturalne I Polityka Kulturalna Wspierająca

Indywidualne interwencje na poziomie projektów nie są w stanie w pełni rozwiązać problemu systemowej niepewności, z jaką borykają się artyści znajdujący się w trudnej sytuacji. Bariery strukturalne związane z modelami finansowania, obciążeniami administracyjnymi, nierównościami i brakiem uznania międzysektorowego nadal podważają zrównoważony rozwój i dostępność. Grupa ta zajmuje się reformami politycznymi i instytucjonalnymi niezbędnymi do stworzenia bardziej sprawiedliwych i odpornych ekosystemów kulturalnych, dostosowując politykę kulturalną do ram społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych.

13. Przyjęcie modeli finansowania opartych na procesie, a nie na wynikach

Zachęca się organy i instytucje finansujące do wspierania stabilności artystów (czas, mieszkanie, przestrzeń) i priorytetowego traktowania długoterminowych trajektorii twórczych zamiast wymagania szybkich wyników artystycznych.

Respondenci z Luksemburga i Niemiec wielokrotnie podkreślali, że wsparcie instytucjonalne często ceni gotowe dzieła, pomijając długie okresy eksperymentów, prób i pracy emocjonalnej, które je poprzedzają. Jeden z artystów performatywnych podkreślił, że „prawdziwa praca odbywa się podczas jamów, prób, pisania, myślenia”, podkreślając potrzebę modeli finansowania, które wspierają proces, a nie tylko wyniki.

Kwestie związane z wdrażaniem

Główna odpowiedzialność spoczywa na fundatorach i decydentach na szczeblu krajowym i unijnym. Modele oparte na wynikach niosą ze sobą ryzyko wykluczenia artystów znajdujących się w trudnej sytuacji i sprzyjają szkodliwej

presji na produktywność. Sukces wymaga zrewidowanych kryteriów oceny, które doceniają proces, ciągłość i dobre samopoczucie.

14. Zapobieganie komercjalizacji traumy i ochrona wolności artystycznej

Kryteria finansowania powinny zabraniać wymogu opowiadania o osobistych cierpieniach i chronić wolność artystów w wyborze tematów, nie redukując ich tożsamości do roli ofiary.

Artyści pochodzący ze środowisk migracyjnych zgłaszali dyskomfort, gdy instytucje estetyzowały lub egzotyzowały ich osobisty ból. Jeden z respondentów opisał, jak emocjonalna głębia jego twórczości była często pomijana na rzecz atrakcyjności wizualnej, co zwiększało ryzyko, że trauma będzie traktowana jako kapitał kulturowy, a nie przedmiot etycznego zaangażowania.

Młody artysta-uchodźca z Luksemburga podkreślił strach przed ujawnieniem i osądem podczas dzielenia się osobistymi historiami wojny i wysiedlenia, podczas gdy inny artysta ostrzegł przed egzotyzacją bólu przez instytucje, które celebryzują różnorodność, nie wspierając jednocześnie długoterminowej stabilności artystów. Doświadczenia te podkreślają potrzebę stworzenia środowisk uwzględniających traumę, które chronią autonomię artystyczną i zapobiegają komercjalizacji osobistego cierpienia.

Kwestie związane z wdrażaniem

Fundatorzy i instytucje powinni stosować tę zasadę na poziomie instytucjonalnym i politycznym. Ignorowanie tego ryzyka wzmacnia szkodliwe narracje i wyrządza szkody. Sukces zależy od etycznych kryteriów finansowania i poszanowania autonomii artystycznej.

15. Uznanie mediacji kulturowej za praktykę o znaczeniu społecznym i zdrowotnym
Praca nad włączeniem artystów-facylitatorów do ram opieki społecznej, przy jednoczesnym wzmocnieniu międzysektorowych mechanizmów finansowania łączących sektory kultury, zdrowia i edukacji. Obejmuje to promowanie formalnego uznania artystów-facylitatorów jako podmiotów przyczyniających się do rozwoju ekosystemów opieki społecznej, aby umożliwić bardziej zrównoważone ścieżki finansowania wykraczające poza sektor kultury oraz wspierać rozwój refleksyjnych, dobrze zdefiniowanych metodologii partycypacyjnych. Kwestie związane z wdrażaniem

Decydenci polityczni i instytucje powinni działać na szczeblu krajowym i unijnym. Brak uznania mediacji kulturowej ogranicza współpracę międzysektorową i jej wpływ. Sukces wymaga zintegrowanych strumieni finansowania i formalnego uznania w ramach struktur społecznych i zdrowotnych.

16. Zmniejszenie nierówności i promowanie równości w sektorze kultury

Należy wprowadzić jasną politykę antydyskryminacyjną, promować przywództwo sprzyjające włączeniu społecznemu oraz zapewnić równy dostęp do zasobów i przestrzeni decyzyjnych.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje i decydenci polityczni muszą wdrożyć to na wszystkich poziomach. Brak działania utrwala systemowe wykluczenie i nierówności. Sukces zależy od egzekwowalnych polityk, przywództwa sprzyjającego włączeniu społecznemu i przejrzystych mechanizmów monitorowania.

17. Zapewnienie długoterminowego i stabilnego finansowania dla artystów znajdujących się w trudnej sytuacji

Należy przyjąć wieloletnie modele finansowania, aby zapewnić artystom stabilność ekonomiczną i czasową, umożliwiającą długoterminowe planowanie wykraczające poza krótkie i nieprzewidywalne cykle finansowania. Obejmuje to wsparcie na pokrycie podstawowych kosztów utrzymania (mieszkanie, miejsce pracy itp.), a nie tylko na realizację projektów.

Kwestie związane z wdrażaniem

Podmioty finansujące i decydenci polityczni powinni działać na szczeblu krajowym i unijnym. Krótkoterminowe cykle finansowania zwiększają niestabilność i utrudniają długoterminowe planowanie. Sukces wymaga wieloletnich instrumentów i uznania podstawowych kosztów utrzymania.

18. Wspieranie artystów w procedurach składania wniosków, rozliczania i sprawozdawczości

Obciążenia administracyjne i finansowe należy uznać za poważną barierę strukturalną w dostępie do finansowania, szczególnie dla artystów spoza ram instytucjonalnych.

Migrujący artyści w Luksemburgu konsekwentnie wskazywali złożoność administracyjną, bariery językowe i nieprzejrzystość instytucjonalną jako główne przeszkody w dostępie do wsparcia. Jeden z artystów wyraźnie zauważył, że systemy finansowania przedkładają znajomość instytucji nad wartość artystyczną, podczas gdy inny opisał kumulujące się zmęczenie związane z ciągłym odbudowywaniem sieci kontaktów po

migracji. Wyniki te potwierdzają potrzebę mediacji administracyjnej i uproszczenia mechanizmów dostępu.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje i fundatorzy powinni zapewnić ustrukturyzowane wsparcie na poziomie instytucjonalnym i politycznym. Bez takiego wsparcia bariery administracyjne będą nadal wykluczać artystów znajdujących się w trudnej sytuacji. Sukces zależy od uproszczonych procedur i dedykowanych struktur pomocy.

19. Tworzenie struktur wsparcia i narzędzi wiedzy dla facylitatorów

Projekty i instytucje powinny wspierać opracowywanie i stosowanie przewodników dla facylitatorów, które dokumentują metodologie, zasady etyczne, praktyki uwzględniające traumę oraz strukturę sesji. Narzędzia takie przyczyniają się do zapewnienia jakości, transferu wiedzy i ciągłości działań, partnerstw i cykli projektowych. Równolegle należy zapewnić wsparcie dla tworzenia lub wzmacniania wyspecjalizowanych stowarzyszeń pełniących rolę pośredników administracyjnych i prawnych dla artystów, oferujących pomoc w zakresie wniosków o finansowanie, księgowości, sprawozdawczości i doradztwa prawnego.

Kwestie związane z wdrażaniem

Decydenci polityczni i organy finansujące powinny wspierać te struktury pośredniczące na szczeblu krajowym i unijnym. Brak takiego wsparcia zwiększa indywidualne obciążenia administracyjne i nierówności strukturalne. Sukces wymaga stabilnego finansowania operacyjnego, jasno określonych mandatów oraz koordynacji z instytucjami kulturalnymi, społecznymi i finansującymi.

Grupa Piąta

Wzmocnienie pozycji w zakresie współpracy technicznej, prawnej i międzynarodowej

Dostęp do infrastruktury cyfrowej, wsparcia prawnego i mobilności transgranicznej ma coraz większe znaczenie dla praktyki artystycznej i widoczności. Jednocześnie artyści znajdujący się w trudnej sytuacji są narażeni na zwiększone ryzyko związane z utratą własności intelektualnej, niepewnością prawną i nierównym dostępem do narzędzi cyfrowych. Grupa ta koncentruje się na wzmocnieniu ram współpracy technicznej, prawnej i międzynarodowej w celu wspierania suwerenności cyfrowej, mobilności i równego udziału w transnarodowej wymianie kulturalnej.

20. Wzmocnienie suwerenności cyfrowej i ochrona twórczości

Należy wspierać rozwój bezpiecznych platform cyfrowych w celu ochrony praw artystów i ułatwienia bezpośredniego dostępu do globalnych rynków i odbiorców.

Kilku artystów, z którymi przeprowadzono wywiady, zgłaszało niepewność co do praw własności intelektualnej, widoczności cyfrowej i transgranicznych procedur prawnych, szczególnie w przypadku udostępniania prac online lub udziału w międzynarodowych projektach.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje, fundatorzy i dostawcy infrastruktury cyfrowej powinni współpracować na poziomie instytucjonalnym i unijnym. Ignorowanie suwerenności cyfrowej grozi wyzyskiem i utratą praw. Sukces zależy od bezpiecznych platform, jasnych ram własności i powszechnej umiejętności korzystania z technologii cyfrowych.

21. Utworzenie transgranicznych inkubatorów prawnych

Należy zapewnić jednostki doradcze w celu uproszczenia procedur prawnych i administracyjnych (wizy, umowy, własność intelektualna, transport dzieł sztuki), szczególnie dla artystów znajdujących się w trudnej sytuacji. Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje UE, organy krajowe i wyspecjalizowane organizacje powinny działać na poziomie UE i ponadnarodowym. Bez wsparcia prawnego bariery mobilności będą nadal istnieć. Sukces wymaga dostępnej wiedzy specjalistycznej i koordynacji między systemami prawnymi.

22. Rozwój sprawiedliwej dyplomacji kulturalnej

Programy rezydencji artystycznych powinny zostać przekształcone z modeli charytatywnych w partnerstwa oparte na sprawiedliwej wymianie wiedzy i doświadczeń.

Kwestie związane z wdrażaniem

Decydenci polityczni i instytucje kulturalne powinny wdrożyć to na poziomie UE i międzynarodowym. Modele oparte na działalności charytatywnej niosą ze sobą ryzyko pogłębienia nierówności sił. Sukces zależy od wzajemności, wzajemnego uczenia się i wspólnego zarządzania.

Grupa Szósta

Świadomość Społeczna I Zaangażowanie Społeczności

W postrzeganiu sztuki przez społeczeństwo często nie docenia się jej roli w zdrowiu psychicznym, spójności społecznej i uczestnictwie demokratycznym. Bez szerszego zrozumienia i poparcia społecznego zmiany strukturalne w sektorze kultury pozostają ograniczone. Grupa ta zajmuje się znaczeniem świadomości społecznej, promocji kultury i zaangażowania obywatelskiego, pozycjonując praktykę artystyczną jako istotny zasób społeczny, a nie działalność poboczną lub luksusową.

23. Zwiększanie społecznego zrozumienia związku między sztuką a zdrowiem psychicznym Należy opracować materiały oparte na wiedzy, aby podkreślić biologiczną i społeczną rolę sztuki, przyczyniając się do jej redefinicji jako potrzeby społecznej, a nie luksusu.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje, organy publiczne i organizacje wspierające powinny działać na wszystkich poziomach. Niska świadomość utrwała piętno i niedocenywanie sztuki. Sukces wymaga opartych na dowodach strategii komunikacji i zaangażowania społecznego.

24. Wspieranie sztuki jako narzędzia zmian społecznych (artywizm)

Należy zachęcać do kreatywnej praktyki jako etycznego i estetycznego środka otwierającego publiczną dyskusję na temat tematów, o których się nie mówi, wzmacniając w ten sposób udział obywateli w życiu publicznym i debatę demokratyczną.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje i fundatorzy powinni wspierać aktywizm na szczeblu lokalnym, krajowym i unijnym. Ignorowanie tej roli ogranicza zaangażowanie obywatelskie i dialog demokratyczny. Sukces zależy od ochrony wolności wypowiedzi.

Wnioski

Wyniki oceny potrzeb jasno pokazują, że wspieranie artystów i pracowników kultury znajdujących się w trudnej sytuacji wymaga odejścia od fragmentarycznych, krótkoterminowych i zorientowanych na wyniki podejść na rzecz holistycznych, długoterminowych i opartych na strukturach ram. Artyści pracujący w niepewnych warunkach są nie tylko twórcami kultury, ale także podmiotami społecznymi, facylitatorami społeczności i nosicielami wiedzy opartej na doświadczeniu, która przyczynia się do spójności społecznej, zbiorowej odporności i uczestnictwa demokratycznego. Ich wsparcie należy zatem postrzegać jako kwestię o charakterze przekrojowym, a nie marginalną interwencję kulturalną.

Zalecenia przedstawione w niniejszym dokumencie stanowią zintegrowane ramy łączące praktykę twórczą ze zdrowiem psychicznym, ochroną socjalną, reformami strukturalnymi i odpowiedzialnością instytucjonalną. Poprzez podkreślenie zasad projektowania opartego na wiedzy o traumie i skoncentrowanego na człowieku, ramy te uwzględniają skumulowany wpływ wysiedlenia, niestabilności i systemowego wykluczenia na pracowników twórczych. Jednocześnie uznają one kreatywność za siłę regeneracyjną, która może wspierać indywidualną regenerację, odbudowę zaufania społecznego i wzmacnianie integracyjnych przestrzeni publicznych.

Implikacje dla projektowania i wdrażania projektów

Na poziomie projektu zalecenia te podkreślają znaczenie uwzględnienia troski, elastyczności i refleksyjności w całym cyklu życia inicjatyw kulturalnych. Projekty angażujące artystów znajdujących się w trudnej sytuacji muszą wykraczać poza wskaźniki uczestnictwa i końcowe wyniki, priorytetowo traktując bezpieczne procesy, świadome ułatwianie i elastyczne harmonogramy. Integracja metodologii uwzględniających traumę, praktyk niewerbalnych i zbiorowych procesów twórczych nie jest opcjonalna, ale stanowi warunek wstępny etycznego i skutecznego zaangażowania. Ponadto nacisk na profilaktyczne wsparcie psychospołeczne i wspólne środowiska pracy podkreśla potrzebę przeznaczania przez projekty wystarczających środków na infrastrukturę opieki. Zmniejsza to ryzyko wtórnych szkód, wypalenia zawodowego i wycofania się, jednocześnie wzmacniając zaufanie, ciągłość i długoterminowy wpływ.

Projekty, które przyjmują te zasady, mają większe szanse na osiągnięcie trwałych rezultatów zarówno dla uczestników, jak i społeczności przyjmujących.

Konsekwencje dla instytucji i organów finansujących

Zalecenia wzywają instytucje kulturalne i organy finansujące do ponownej oceny dominujących logik finansowania i praktyk administracyjnych. Modele finansowania zorientowane na wyniki, krótkie cykle składania wniosków i złożone wymagania dotyczące sprawozdawczości nieproporcjonalnie dyskryminują artystów znajdujących się w niepewnej sytuacji i wzmacniają nierówny dostęp do zasobów. Przejście na wieloletnie, oparte na procesach modele finansowania, w połączeniu z strukturami wsparcia administracyjnego, jest kluczowym krokiem w kierunku zmniejszenia barier strukturalnych i promowania równości w sektorze kultury.

Uznanie mediacji kulturowej za praktykę o wartości społecznej i zdrowotnej dodatkowo zachęca instytucje do przyjmowania podejść międzysektorowych. Współpraca między sektorem kultury, zdrowia, edukacji i usług społecznych może zwiększyć znaczenie i zasięg inicjatyw kulturalnych, dostosowując je jednocześnie do szerszych celów polityki publicznej. Takie dostosowanie wzmacnia odpowiedzialność instytucjonalną i zapewnia, że finansowanie kultury w znaczący sposób przyczynia się do dobrobytu społecznego.

Długoterminowe kwestie polityczne

Na poziomie polityki zalecenia te podkreślają potrzebę trwałego zaangażowania na rzecz odpornych, integracyjnych i opartych na prawach ekosystemów kultury.

Wspieranie artystów znajdujących się w trudnej sytuacji należy postrzegać jako inwestycję w infrastrukturę społeczną, a nie jako uznaniowy wydatek na kulturę.

Długoterminowa stabilność finansowania, dostępne wsparcie prawne i administracyjne oraz suwerenność cyfrowa są nie tylko warunkami produkcji artystycznej, ale także demokratycznego uczestnictwa i pluralizmu kulturowego. Brak rozwiązania problemów strukturalnych opisanych w niniejszym dokumencie grozi utrwaleniem cyklu niepewności, wykluczenia i symbolicznej integracji bez wsparcia materialnego. Z drugiej strony, przyjęcie zintegrowanej i uwzględniającej traumę polityki kulturalnej może przyczynić się do zwiększenia spójności społeczeństw, wzmocnienia zaufania do instytucji publicznych oraz potwierdzenia zaangażowania Europy na rzecz różnorodności kulturowej, sprawiedliwości społecznej i godności ludzkiej.

Perspektywa strategiczna

W perspektywie przyszłości skuteczne wdrożenie tych zaleceń zależy od skoordynowanych działań na wielu poziomach zarządzania. Podmioty lokalne odgrywają kluczową rolę w kontekstualizacji i operacjonalizacji mechanizmów wsparcia, natomiast ramy krajowe muszą zapewniać spójność regulacyjną i odpowiednią alokację zasobów. Na poziomie europejskim programy finansowania i instrumenty polityczne mają możliwość ustalania standardów, zachęcania do stosowania najlepszych praktyk i ułatwiania transgranicznej wymiany wiedzy. W ramach projektu zalecenia sformułowane na podstawie opinii artystów i partnerów podczas wydarzeń współtwórczych zostaną wdrożone w praktyce podczas lokalnych warsztatów pilotażowych. Niniejszy dokument stanowi praktyczne i elastyczne ramy dla takich działań. Jego wartość polega nie tylko na poszczególnych zaleceniach, ale także na ich łącznej logice i wzajemnej zależności. Wdrożone łącznie torują drogę dla systemów kulturowych, które uznają artystów za osoby pełnoprawne, cenią proces na równi z rezultatem oraz stawiają troskę, godność i zrównoważony rozwój w centrum praktyki twórczej i politycznej. W tym sensie wzmacnianie kreatywnych umysłów nie jest wyłącznie ambicją kulturalną, ale imperatywem społecznym, który bezpośrednio odnosi się do szerszych celów Europy w zakresie dobrobytu, spójności i odporności demokratycznej.

